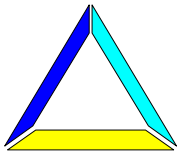
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ В УКРАЇНІ
НІМЕЦЬКА КОНСУЛЬТАТИВНА ГРУПА З ПИТАНЬ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А, тел. (+38044) 228-6342, 228-6360, факс 228-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua, http://www.ier.kiev.ua

T21

Значення сектора страхування для економічного розвитку в Україні: аналіз та рекомендації для економічної політики[1]

Резюме

Існування здорового сектора страхування є важливою умовою для підвищення добробуту населення та сталого економічного зростання. В Україні цей сектор знаходиться на ранній стадії свого розвитку і має деякі проблеми. Тому його розвиток має набути пріоритетного значення в економічній та соціальній політиці держави. Для досягнення цієї мети ми пропонуємо рекомендації по трьох напрямках. По-перше, наглядовий орган за страховою діяльністю ("Державна комісія") повинен отримувати краще фінансування з боку уряду та страхових компаній для належного виконання своєї роботи. По-друге, потрібно вдосконалити захист споживачів шляхом створення інституту незалежного арбітра (Омбудсмана). По-третє, необхідно більш ефективно запроваджувати існуючий вид обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Це покращить захист потерпілих та сприятиме подальшому розвитку страхового ринку в цілому.

Зміст:

1. Ризики та страхування
2. Економічне та соціальне значення страхування
3. Страховий ринок України
4. Рекомендації для подальшого розвитку страхового ринку України
5. Висновки

[1] Цю роботу було написано у співпраці з Фолькером Хенке з Німецької страхової асоціації (HCA).

1. Ризики та страхування

Окремі фізичні особи, підприємства та суспільство в цілому стикаються в повсякденному житті з такими різноманітними ризиками, як хвороба, автомобільні аварії, пошкодження майна, втрата врожаю або призупинення виробничого процесу. Існування економічних ризиків створює незручності й економічну небезпеку та непевність. Непередбачені та незаплановані події не тільки завдають прямих втрат (пошкодження машин через пожежу), але також непрямих втрат, зокрема, якщо збитки призводять до зупинки діяльності. Компанія, яка зазнала втрат, може не мати достатньо ресурсів для надолуження втраченого і збанкрутувати, внаслідок чого клієнти та постачальники зазнають ще більших збитків.

Однак ризиком можна управляти. Політика держави (регулювання, нагляд) має надзвичайний вплив на абсолютний рівень ризику в суспільстві та спосіб управління ним. Уряд може допомогти уникнути ризику, наприклад, заборонивши шкідливі виробничі процеси. Крім того, шляхом налагодження належної системи дорожнього руху (світлофорів) та проведення кампаній, спрямованих на гарантування безпечних умов праці, держава може запобігти та зменшити втрати, пов'язані з такими ризиками, як нещасні випадки з фізичними особами. Це сприятиме зменшенню частоти та розміру збитків, що покращить економічний добробут суспільства.

Завдяки особистим та державним зусиллям ризики можуть бути значно скорочені, хоча їх повне усунення є неможливим та небажаним. Страхування є найкращим способом для вирішення проблем, створених залишковим ризиком.[2] Купляючи страховий поліс, індивіди можуть перекласти ризик зі своєї сім'ї або організації на страховика. Фінансовий тягар тих, хто зазнав втрат, відшкодовується із загального фонду, тобто з коштів, зібраних з потенційних претендентів (власників полісів). Крім того, страхування дозволяє враховувати неминучі ризики, пов'язані з інвестиційними проектами, які є прийнятними чи неприйнятними для людей. Врахування цих поширених ризиків ведення бізнесу та інвестиційних рішень є вирішальним для інновацій, розвитку та економічного зростання економіки.

2. Економічне та соціальне значення страхування

У цій частині ми показуємо, чому здоровий страховий ринок відіграє визначну роль для підвищення добробуту населення та розвитку країни. Існують значні переваги функціонування страхового сектора, які стосуються всіх верств населення та секторів економіки. Але потрібно також пам'ятати про витрати, пов'язані зі страхуванням.

---

[2] В цій роботі, ми зосереджуємося на питанні несоціального страхування, що пропонується компаніями на ринку. Роль державного соціального страхування залишається поза нашої уваги для уникнення непотрібних складностей та збереження чіткого фокусу на комерційному страховому ринку.

(і) Переваги страхування

Механізм страхування - це визначальний метод, який дозволяє управляти та керувати ризиком в раціональний та вичерпний спосіб. Страхування дозволяє людям обирати які ризики є прийнятними для них, а від яких вони б хотіли себе захистити. Ефективний сектор страхування надає значні вигоди домогосподарствам, підприємствам, комерційним діячам, державі та фінансовому сектору.

Домогосподарства отримують вигоди через такі особисті види страхування, як страхування життя, здоров'я та майна. Задовольняючи бажання безпеки та забезпечуючи гарантований рівень доходу, страхування може сприяти підвищенню якості життя. Такий вид обов'язкового страхування, як страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, створює необхідну систему соціального захисту. Він може захистити потерпілих від неплатоспроможності особи, винної в дорожньо-транспортній пригоді. Страхування враховує наслідки ризикової поведінки шляхом встановлення страхової премії відповідно до індивідуального ризику (встановлення ціни ризику). Це дозволяє застрахованим людям раціональніше ставитись до ризиків та може допомогти їм уникнути надмірно ризикових дій/рішень. Індивіди мають значні економічні стимули для зменшення їх ризику та контролювання можливих втрат. З метою уникнення високих страхових премій водії автомобілів заохочуються до запобігання нещасних випадків та вдосконалення умов безпеки своїх автомобілів. Більш того страхові компанії самі зацікавлені допомогти клієнтам запобігти та зменшити втрати. Ймовірним є ініціювання різних попереджувальних заходів (більш безпечних автомобілів чи виробництв) чи запровадження програми контролю за втратами.

Страхування сприяє розвитку підприємництва, виробництва і торгівлі та надає їм стабільності. Багато видів товарів та послуг виробляються та надаються за умови доступності відповідного виду страхування. Підприємці впевненіше вкладатимуть кошти в інноваційні починання, якщо зможуть отримати відповідний страховий захист. Наприклад, фармацевтична компанія не буде розробляти і продавати вигідний продукт без доступу до страхування відповідальності. За таким же принципом страхування дозволяє керівникам виробництва врахувати ризик пошкодження виробничого обладнання, що збільшить інвестування в нього.[3] Крім того, страхування сприяє збільшенню довіри до економічних агентів. Страхування товарів, платежів та транспортування полегшує комерційну діяльність та торгівлю. З іншого боку, споживачі заохочуються до купівлі таких дорогих товарів, як автомобілі чи нерухоме майно. Таким чином, страхування полегшує комерційну діяльність, стимулюючи споживання, підприємництво та інновації. Більш того, страхування майна та відповідальності може зменшити втрати від зупинки або навіть повної ліквідації фірми у випадку непередбачуваних обставин. Воно може мінімізувати додаткові видатки, що виникають в результаті фінансових негараздів. Страхування також

[3] Крім того, страхування машин та виробничого обладнання є передумовою для його використання як застави при отриманні банківського кредиту.

допомагає запобігти значним втратам капіталу і надає стабільності підприємницькій діяльності та економіці в цілому.

Страхування може значно знизити державні видатки. Страховики можуть частково замінити державні програми страхування (такі як страхування ранньої смерті та інвалідності). Це зменшує навантаження на систему соціальної допомоги, залишаючи уряду ресурси для найсуттєвіших і найнеобхідніших цілей соціального захисту. Більш того, страхування може пом'якшити негативний економічний вплив від природного лиха (такого як втрата сільськогосподарських культур), зменшуючи потребу в фінансовому втручанні держави.

Нарешті, страховий ринок відіграє значну роль для розвитку та ефективного функціонування фінансового сектора. Страхові компанії є фінансовими посередниками. Вони зменшують трансакційні витрати, пов'язані з рухом коштів від тих, хто заощаджує, до позичальників, шляхом накопичення значних коштів тисячі платників страхових премій. Страхування життя допомагає мобілізувати та спрямувати суми заощаджень на інвестиції в корпоративні та державні облігації, іпотеку та акції. В цілому світі страхування життя стало головним джерелом довготермінового фінансування, яке є особливо важливим для економік, фінансові ринки яких перебувають на стадії розвитку і які потребують інвестицій в проекти, спрямовані на розвиток інфраструктури.

Відповідно очікується, що ефективний страховий ринок:

- значно зменшить рівень ризику та втрат і збільшить обізнаність людей про ризик;
- покращить якість життя, забезпечить соціальний захист та допоможе державному сектору;
- сприятиме комерційній діяльності та підприємництву, стабілізуватиме економіку;
- прискорить мобілізацію капіталу та його ефективне інвестування через фінансові ринки.

(ii) Витрати, пов'язані зі страхуванням

Хоча страхування надає надзвичайні переваги, його економічні та соціальні витрати можуть бути значними та мають бути взяті до уваги. Перш за все, страховики заморожують економічні ресурси та спричиняють видатки продажу та адміністрування. Крім того, страхування може призводити до нечесної та необміркованої поведінки (моральні збитки). Гарантоване фінансове відшкодування може призвести до шахрайства або до завищених позовів та недоречно недбалого ставлення до потенційних втрат. Дорожньо-транспортна пригода може бути фальсифікована, а шкода може бути перебільшена задля отримання більшої виплати від страхової компанії. Також можуть існувати значні соціальні на економічні витрати, якщо регулювання та нагляд за страховими компаніями є недостатнім. Без сильного регулювання та конкурентного середовища власники страхових

полісів не будуть захищені від неплатоспроможності та несумлінної поведінки страхових компаній. Вони будуть не в змозі захистити свої права та будуть примушені платити занадто високі страхові премії. Страхування може також використовуватися для таких злочинних цілей, як відмивання грошей, уникнення оподаткування або нелегальне збагачення.

(iii) Чистий ефект від страхування: витрати проти вигод

Порівнюючи витрати та вигоди страхування, можна дійти висновку, що соціальні та економічні переваги страхування переважують потенційні витрати. Однак обов'язком держави залишається забезпечення цієї передумови. Тільки за умови існування відповідного регулювання та правової системи з належним наглядом можна контролювати і мінімізувати витрати, пов'язані зі страхуванням.

3. Страховий ринок України

Страховий ринок України зростає як за розміром, так і за складністю. Середньорічний темп зростання страхових премій протягом останніх трьох років склав 42%.[4] Крім того багато було зроблено в сфері законодавства та регулювання, що сприяло прискоренню зростання сектора. Незважаючи на обнадійливий розвиток, страховий ринок все ще залишається слаборозвиненим й існує значна потреба в подальшому його вдосконаленні.

(i) Українська економіка є недостатньо застрахованою

Відповідно до міжнародних стандартів, страховий сектор України все ще залишається дуже малим. Як показує Таблиця 1, у 2002 році страхові витрати на одну особу (частота страхових виплат) склали близько 17,1 дол. США, що є значно нижчим показником, ніж відповідні дані по інших перехідних економіках, таких як Польща та Болгарія.

Номінальний рівень поширення страхування (відношення страхових премій до ВВП) сектора іншого страхування, ніж страхування життя, з першого погляду є досить високою (2% у 2002 році), перевищуючи такі країни, як Словаччина та Малайзія. Однак, якщо краще проаналізувати цифри, то виявляється, що велика частка всього обсягу премій в Україні може асоціюватися з *псевдострахową діяльністю*. Страхування в Україні часто використовується як спосіб уникнення оподаткування, нелегального експорту капіталу та міжгрупових фінансових надбудов.[5] За оцінками

---

[4] Див. Benfield's "Ukraine Insurance Market Review", June 2003. Available at: http://www.benfieldgroup.com/research/reports/industry+analysis+and+market+review/ukraine0603.pdf

[5] Страхові компанії часто є частиною фінансової групи і діють загалом як власний страховик. Багато компаній було створено з метою використання 3% податкового режиму для страхових премій та, таким чином, уникнення 30% податку на прибуток підприємств. "Зазвичай одна з таких "кишенькових" страхових компаній продасть поліс своєму акціонеру на велику суму страхової премії для страхування неіснуючого ризику. Страховик може надати пільговий кредит своїм акціонерам або використати перестрахування для експорту капіталу". (Axco Insurance Market Report on Ukraine - Non Life, December 2003).

експертів до 80% діяльності на ринку може вважатися псевдо- та тіньовими операціями.[6] Хоча така діяльність була поширеною і в багатьох країнах з перехідною економікою,[7] її оцінена частка в Україні та Росії є занадто високою. Незважаючи на обнадійливе зростання "реального" страхування (тобто страхування, яке не пояснюється уникненням оподаткування та нелегальним експортом капіталу), що за оцінками склало 30% у 2002 році,[8] на сьогодні в Україні існує лише декілька страхових компаній, які належно виконують свої функції. Отже, "реальний" рівень поширення страхування іншого, ніж страхування життя, є нижчою, ніж показано офіційними даними та значно нижчою, ніж в більшості інших країн Східної Європи.

Таблиця 1: Показники страхового сектора в ряді країн в 2002 році:

Країна	**Частота страхових виплат**	**Рівень поширення страхування**	
	Премії на одну особу (дол.США)	Страхування життя Премії (% ВВП)	Інші види страхування Премії (% ВВП)
Японія	3498,6	8,64	2,22
Сполучені Штати Америки	3461,6	4,6	4,98
Данія	2448,3	4,84	2,68
Німеччина	1627,7	3,06	3,70
Південна Корея	1159,8	8,23	3,38
Іспанія	1091,5	6,35	3,12
Малайзія	198,0	2,94	1,97
Словаччина	148,8	1,46	1,92
Польща	144,5	1,04	1,92
Росія	66,6	0,96	1,81
Болгарія	43,1	0,44	1,47
Україна	**17,1**	**0,01**	**2,00**

Джерело: Swiss Re (Sigma), World Insurance in 2002 (Листопад 2003)

На відміну від інших видів страхування, страхування життя в Україні і досі перебуває на етапі становлення. В Україні доходи від премій за страхування життя склали близько 3 млн. дол. США, що становить 0,5% всіх страховий премій, тоді як в більшості Західних країн вони становлять більше ніж 60%.[9] Відповідно, рівень поширення страхування життя складає лише 0,01% (див.

---

6 Див. "Axco Insurance Market Report on Ukraine - Non Life", грудень 2003 and Benfield's "Ukraine Insurance Market Review", June 2003. Доступні на: http://www.benfieldgroup.com/research/reports/industry+analysis+and+market+review/ukraine0603.pdf

7 Такі види діяльності є більш поширеними в країнах з малими та молодими страховими ринками. Їх частка зменшується з розвитком ринку.

8 Див. "Axco Insurance Market Report on Ukraine - Non Life", грудень 2003.

9 Див. Benfield's "Ukraine Insurance Market Review", June 2003. Доступний на: http://www.benfieldgroup.com/research/reports/industry+analysis+and+market+review/ukraine0603.pdf Низький відсоток премій від страхування життя в преміях отриманих від інших видів страхування є рисою багатьох перехідних економік Східної Європи.

Таблицю 1) – зовсім незначну частину порівняно з 3,06% в Німеччині або 1,04% в Польщі.

Аналіз показників покриття страхуванням також свідчить про порівняно низький рівень розвитку страхування в Україні. Відповідно до оцінок експертів, на сьогодні лише 10% існуючих в Україні ризиків застраховано. Для порівняння слід зауважити, що покриття ризиків в більшості розвинутих країн зазвичай становить 90%.[10] Первинні види страхування, такі як страхування автомобілів та страхування від пожеж, слабо розвинені. Страхування відповідальності власників транспортних засобів, як у випадку нанесення шкоди здоров'ю третьої особи, так і її майну, на сьогодні вже є обов'язковим. Однак його запровадження є дуже обмеженим і рівень покриття залишається низьким. Відповідно до звітності, на сьогодні в Україні застраховано лише 10-20% з наявних 10 мільйонів транспортних засобів порівняно з 80% в Бєларусі, 94% в Польщі та 99% в Німеччині.

(ii) Характеристика страхового ринку

Ринок переважно працює на рівні юридичних осіб. Існує високе зосередження страхування комерційної та промислової власності, що у 2002 році склало 76,9% всіх премій.[11] Поліси переважно купуються іноземними інвесторами та великими міжнародними корпораціями, які працюють в Україні. В свою чергу, страхування фізичних осіб майже нерозвинене. В Україні відзначається низька страхова культура. Крім того, компанії інвестують незначні кошти в просвітницькій маркетинг та розвиток ринку індивідуальних страхових полісів. В результаті велика частина населення досі нічого не знає про концепцію та переваги страхування.

Регуляторна та інституційна система страхового ринку була значно покращена. В 2003 році страховий нагляд був переданий від Міністерства фінансів до Державної комісії з регулювання ринку страхових послуг України (надалі - Державна комісія). Державній комісії було надано важливих правових повноважень по здійсненню регуляторних та наглядових обов'язків на страховому ринку (таких як надання та відкликання ліцензій, гарантування платоспроможності й вимог щодо капіталізації, та боротьба з сірою ринковою діяльністю). Діяльність Державної комісії фінансується за рахунок державного бюджету. Суспільні очікування щодо діяльності Державної комісії є високими, а її Голова, пан Суслов, як професіонал користується повагою серед спеціалістів. На жаль, надане бюджетне та технічне забезпечення є недостатнім. Заробітна плата в Державній комісії набагато нижча ніж заробітна плата в страхових компаніях, що не сприяє залученню до роботи в ній кваліфікованих спеціалістів зі страхування. Крім того, агенти ринку ставлять під питання спроможність Державної комісії ефективно ліквідувати псевдострахові компанії.

---

[10] Див. Benfield's "Ukraine Insurance Market Review", June 2003. Доступний на: http://www.benfieldgroup.com/research/reports/industry+analysis+and+market+review/ukraine0603.pdf

[11] Див. Benfield's "Ukraine Insurance Market Review", June 2003. Доступний на: http://www.benfieldgroup.com/research/reports/industry+analysis+and+market+review/ukraine0603.pdf

Рівень захисту споживачів на українському страховому ринку залишається незадовільним. Існуючі проблеми стосуються закону "Про страхування", вирішення страхових суперечок та умови продажу страхових полісів. Хоча багато було зроблено в напрямку вдосконалення законодавства з питань страхування, все ще залишається багато недоліків в законі "Про страхування". Погано визначено деякі правові концепції, окрім того існують суперечливі моменти між різними законодавчими актами, які контролюють питання страхування. Загалом, власники страхових полісів майже не знають своїх прав і часто не можуть ними скористатися. Одним з обов'язків цивільних судів є вирішення всіх суперечок, пов'язаних зі страхуванням. Однак, суди перевантажені іншою роботою, є повільними та не мають достатнього досвіду в трактуванні законодавства, що контролює питання страхування. Часто важко передбачити і зрозуміти, як приймалося те чи інше рішення. На жаль, все ще не існує такої альтернативної інституції для вирішення суперечок, як Омбудсман з питань страхування. Страхові агенти є найважливішими представниками страхових компаній, які відіграють роль посередників. На відміну від страхових брокерів, агенти не підлягають реєстрованню та нагляду. Оскільки вони не потребують ліцензування, рівень кваліфікації та надійності сильно відрізняється між різними агентами. Отже, як власники полісів, так і потенційні страхувальники часто залишаються незахищеними від сумнівної поради та угоди.

4. Рекомендації для подальшого розвитку страхового ринку України

Як показує аналіз ринку, управління ризиком в Україні залишається далеким від ідеального. На сьогодні більшість ризиків українського суспільства взагалі не застраховано. Поряд з цим варто зазначити, що багато потрібних кроків з реформування страхового сектора відповідно до міжнародних стандартів вже було зроблено. Розвиток українського страхового ринку та відповідного законодавства надають підстави для оптимізму. Великий ринок потенційних споживачів (населення України становить 48 млн.) та зростання економіки створюють значні можливості для розвитку ринку страхових послуг. Вдосконалений контроль за ризиком та страхування можуть стати двигуном розвитку та економічного зростання України.

На нашу думку, поширення страхування та розвиток добре функціонуючого страхового ринку повинні стати пріоритетом державної економічної та соціальної політики. Створення місткого та ефективного страхового ринку потребує часу. Є необхідним прийняття законодавчих та регуляторних норм. В цьому уряд повинен ставити реальні завдання та фокусуватися насамперед на декількох найважливіших заходах. Ми вважаємо, що мають бути визначені такі пріоритети: підтримка Державної комісії; покращення захисту споживачів як законодавчо, такі і завдяки створенню інституту Омбудсмана; запровадження механізму реалізації обов'язковості страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів.

(i) Нагляд за страхуванням: Більша підтримка Державної комісії

Ефективний нагляд є важливою передумовою функціонування та розвитку платоспроможного й ефективного страхового ринку. Він має особливе значення у випадку України через існуючий низький рівень страхових традицій та довіри на фінансових ринках. Нагляд може гарантувати платоспроможність страхових компаній, законність їх операцій, справедливість та правильність цін на страхові поліси. В цьому випадку соціальні витрати, пов'язані зі страхуванням, не перевищать вигод. В Україні, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг отримала повноваження, спрямовані на здійснення ефективного нагляду за страховим ринком. Однак для належного виконання цієї функції їй не вистачає економічної та політичної підтримки. Як новостворений державний орган, якому ще бракує досвіду, Комісія стикається з великими труднощами на шляху виконання завдань з нагляду та здійснення довгого переліку прописаних регуляторних положень з питань страхового ринку. Дуже важливо надати керівництву Державної комісії можливість наймати та навчати висококваліфікованих спеціалістів за конкурентну заробітну плату та виконувати свої функції за наявності достатніх ресурсів. Отже, ми рекомендуємо якнайшвидше забезпечити Державну комісію необхідною фінансовою та технічною підтримкою. Крім значного зростання розміру коштів державного бюджету, спрямованих на діяльність Державної комісії, ми пропонуємо запровадити внесок, що сплачуватиметься страховими компаніями, як це зроблено в Німеччині. Внески будуть сплачуватися страховиками та передаватися на рахунок Державної комісії, а їх розмір залежатиме від частки ринку відповідного страховика. Оскільки компанії в кінцевому підсумку отримують користь від ефективного нагляду за ринком, така система стала успішною в міжнародній практиці. Однак, страховикам має гарантуватися існування невисоких розмірів внесків, наприклад, шляхом встановлення вищої межі внеску як відсотку від сукупних страхових премій. Крім того, недієздатність або успіх Державної комісії сильно залежатиме від політичної підтримки. Для забезпечення виконання своїх повноважень Державна комісія потребує сприяння з боку держави особливо на ранніх етапах становлення.[12]

(ii) Захист споживачів: Створення інституту Омбудсмана з питань страхування та запровадження ліцензування страхових агентів

З метою вдосконалення захисту споживачів, ми рекомендуємо створити інститут, який буде займатися судовими справами, пов'язаними зі страхуванням. Такий "Омбудсман з питань страхування" дозволить вирішувати конфлікти, що виникають між страхувальниками та страховиками, уникаючи при цьому судового процесу. Омбудсман, як незалежний арбітр, повинен бути уповноважений вирішувати конфлікти до

[12] Перший тест полягатиме в забезпеченні положення Закону "Про страхування" 2001 року, відповідно до якого з листопада 2003 року було збільшено вимоги до мінімального розміру статутних фондів страховиків. Оскільки багато страховиків не мають достатніх фінансових ресурсів, успішне впровадження нових вимог є дуже важливим для уникнення подальших проблем з неплатоспроможністю та для сприяння розвитку більш міцного й стійкого ринку.

певної суми, про яку йде суперечка. Оскільки рішення Омбудсмана буде обов'язковим для страхових компаній, то страхувальники повинні мати можливість в подальшому розпочати судовий процес. Запровадження такого інституту насамперед захистить найслабкіших учасників ринку – споживачів страхування. Однак більшість страховиків також зацікавлені в уникненні тривалих та дорогих судових процесів та отримають користь від більшої довіри до їх послуг. Модель Омбудсмана є привабливою альтернативою для вирішення суперечок, що довела свою значимість в багатьох країнах, наприклад в Німеччині, США та країнах Скандинавії. В Україні Омбудсман з прав страхування може зменшити навантаження на судову систему та Державну комісію. Крім того, він сприятиме підвищенню надійності страхового ринку.

Уряд також повинен розглянути питання кваліфікації та надійності страхових агентів. Лише кваліфіковані агенти, які отримали відповідну ліцензію, повинні мати право продавати страхові поліси. Ми пропонуємо, щоб за реєстрування та контроль страхових агентів відповідали страхові асоціації, такі як Ліга страхових організацій України, та Державна комісія.

(ii) Сприяння розвитку ринку: забезпечення впровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів

Транспортне (моторне) страхування в Україні розвивалося досить повільно. Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів (надалі СЦВВТЗ) було визначено обов'язковим у 1997 році. Але, на жаль, не передбачено жодних санкцій за недотримання цього положення. Як наслідок, обов'язковість цього виду страхування існує лише на папері. СЦВВТЗ є важливим механізмом захисту потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах. Без його обов'язковості, невинним жертвам дорожньо-транспортних пригод не будуть повністю відшкодовані заподіяні втрати та збитки. Досвід свідчить про те, що обов'язкове СЦВВТЗ сприяло зростанню страхових премій та розвитку ринку в багатьох країнах, фінансові ринки яких перебувають на стадії розвитку. В Китаї та Південній Кореї автомобільне страхування становить більше 50% всього ринку. В Україні, потенційний розмір ринку транспортного (моторного) страхування, за умови забезпечення повного впровадження обов'язкового СЦВВТЗ, оцінено на рівні 170 млн. дол. США порівняно з 9,85 млн. дол. США в 2001 році.[13] Досвід запровадження загального автомобільного страхування може донести інформації до потенційних споживачів та заохотити їх до участі в інших видах страхування. Обов'язкове та добровільне автомобільне страхування є підходящим страховим продуктом, який сприятиме розвитку ринку та зробить управління ризиком щоденною справою українських громадян. Потрібно запровадити механізм заборони експлуатації транспортних засобів на дорогах загального користування без укладання власниками транспортних засобів договору з відповідного виду страхування. Ми вважаємо, що правове та організаційне середовище повинно бути вдосконалено з метою належного забезпечення впровадження обов'язкового

[13] Див. "Axco Insurance Market Report on Ukraine - Non Life", грудень 2003.

СЦВВТЗ. Проект закону про обов'язкове СЦВВТЗ є обнадійливим, тому що він передбачає накладання штрафів на водія у разі експлуатації транспортного засобу без наявності чинного страхового полісу обов'язкового СЦВВТЗ. Але для повного та ефективного впровадження цього виду страхування також потрібно прийняти додаткові законодавчі акти і вдосконалити координацію між відповідними гравцями ринку, включаючи страхові компанії, автоінспекцію, судові організації та оцінювачів страхового майна. Ліга страхових організацій України або інша вповноважена асоціація страховиків повинна здійснювати завдання по створенню та підтримці надійної статистичної бази даних по страховому ринку. Достовірні дані будуть важливими для правильного обчислення ризиків та тарифів страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та інших важливих видів страхування.

5. Висновки

Існування здорового сектора страхування має важливе значення для всіх верств населення та секторів економіки. Страхування життя, здоров'я та цивільної відповідальності власників транспортних засобів дозволяє домогосподарствам досягати вищого рівня життя шляхом задоволення їх потреби в безпеці та гарантованого рівня доходу. Страхування транспортування, майна та відповідальності за продукцію сприяє розвитку підприємницької та комерційної діяльності. Страхування на випадок ранньої смерті та інвалідності частково заміщує державні соціальні видатки та дозволяє державі зберегти кошти для інших важливих соціальних завдань. Страхування життя сприяє розвитку ринків капіталу та фінансового сектора завдяки створенню попиту на довгострокові фінансові активи. Отже, страхування повинно розглядатися не як товар розкошу, а як необхідна передумова стійкого економічного зростання країни.

Український сектор страхування є досить нерозвинутим та на шляху свого розвитку має певні проблеми. По-перше, його наглядацький орган (Державна комісія) не має достатнього фінансування для ефективного виконання своїх функцій. Ця ситуація викликає занепокоєння, якщо врахувати надзвичайну важливість нагляду на перших етапах розвитку та існуючі на сьогодні можливості для шахрайства та кримінальної діяльності. Один чи два випадки шахрайства погіршать репутацію всього сектора та завадять його розвитку на багато наступних років. По-друге, захист споживачів є недостатнім. Наприклад, страхувальники часто не можуть реалізувати свої права, тому що суди перевантажені, повільні та недосвідчені у вирішення суперечок, пов'язаних зі страхуванням. По-третє, більшість водіїв досі не має полісів із страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Це залишає багато потерпілих в дорожньо-транспортних пригодах без будь-якого захисту.

Беручи до уваги важливість здорового сектора страхування для економічного розвитку та досить нерозвинений стан українського сектора страхування, ми вважаємо, що український уряд повинен розглядати подальший розвиток цього сектора як найважливіший пріоритет економічної

та соціальної політики. Для сприяння розвитку страхового ринку, ми рекомендуємо запровадити три основні заходи. По-перше, Державна комісія повинна отримувати більші фінансові ресурси з державного бюджету та від страхових компаній. По-друге, для вдосконалення захисту споживачів, полегшення навантаження судів та підвищення довіри населення потрібно створити інститут незалежного арбітра (Омбудсмана). По-третє, необхідно забезпечити реальну обов'язковість страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Це є необхідною умовою захисту потенційних потерпілих. Більш того, поширення автомобільного страхування слугуватиме, як і в багатьох інших країнах, двигуном подальшого розвитку сектора страхування в цілому.

Крім цих заходів, важливі завдання повинні бути надані таким страховим організаціям, як Ліга страхових організацій України. Зокрема вони можуть відповідати за надання ліцензій страховим агентам та здійснення контролю за їх діяльністю, а також за створення і підтримку надійної бази даних.

Київ, січень 2004 р.

Р.Д., Ф.Х. (НСА), К.Т.

Рецензент: Ф.П.